

VI Premi
Ramon Llull
d'experiències
en el camp
educatiu
1981

Exercici global a la branca administrativa (FP-2)

La geografia
i la història a BUP

Un modelo de
simulación: la nefrona

comanda

Població activa

Arteria

modificacions. Entre altres coses, perquè hi ha assignatures, com la de Pràctiques Administratives, que queden del tot ambigües.

b) Ha d'existir una voluntat decidida de treball entre els professors de l'àrea administrativa. De forma contrària, serà molt difícil que els alumnes puguin trobar tot el suport que els farà falta per a portar a terme la feina.

c) L'escola haurà de tenir una certa agilitat a proporcionar als alumnes una sèrie de contactes que privadament poden ser més difícils d'obtenir:

Empreses privades i estatals dels sectors triats per a cada grup de treball.

Entitats públiques, com Ajuntaments, Diputacions, Cambres de Comerç...

Contactes amb persones específiques, etc.

ANNEX

Relació de treballs realitzats pels alumnes

CURS 1979-80

1. "Explotación Ganadera, S.L. :SABA", per Isabel Bartrina i Paquita Sau.
2. "Embutidos la Granja, S.A.", per Joaquim Font i Bartomeu Font.
3. "Montserrat Tèxtil, Monttex, S.A.", per Montserrat Gamero i Montserrat Ventura.
4. "Materiales y Acidos para la Construcción, Macsa" per Ramon Vila, Jordi Font i Martí Massos.
5. "S.A. d'Alta Confecció", per Gemma Soy.
6. "Decoració amb plaques i planxes, S.A. Decor-plat S.A.", per Josep Ayats, Isabel Fabregó i Jordi Salvador.

CURS 80-81

7. "Fusteria Menestral, S.A.", per Josep Lagares i Carme Tané.
8. "Societat Agrícola de Transformació Vall de Bas", per Dolors Figueras, Agustí Puntí i Anna Muro.
9. "Agència de Viatges, Monmar", per Gemma Pujolar, Margarida Corominas i Octavi Bales.

La geografia i la història a BUP

E. Vicedo i Rius, professor de l'Institut de Bellpuig (Lleida)

INTRODUCCIÓ

MOTIVACIÓ DE L'EXPERIÈNCIA

Quan hom ha de tenir al seu càrrec, durant tot un curs acadèmic o més, uns grups de joves per tal de desenvolupar unes activitats formatives, es presenten tota una sèrie de qüestions que cal resoldre de forma progressiva. Segons el meu parer, aquestes qüestions es poden sintetitzar així:

1) Quina és la funció del batxillerat i, en concret, quin paper ha de desenvolupar la geografia i la història en l'ensenyament mitjà (BUP en el nostre cas).

2) Quina ha d'ésser l'organització de l'activitat docent, si es vol:

a) Lligar l'estudi amb la vida mateixa;

b) Cercar un equilibri entre els continguts i els mètodes de treball; i

c) Trencar el sistema tradicional avaluatiu i alguns mites com "els bons i els mals alumnes", la "infalibilitat del professor".

Aquestes qüestions han estat la motivació principal d'una experiència en curs que s'intentarà explicar en aquestes pàgines.

El Batxillerat es cursa en un període de canvis profunds del jove. Aquests canvis afecten el cos i la psicologia del jove. Aquest procés de canvi en el jove ha d'estar molt present en l'organització de l'activitat docent. Dissortadament hi ha tota una sèrie de condicionants que dificulten un ensenyament més dinàmic. Evidentment, set hores diàries de classe en aules tancades i molt aïllades del món real són un fet que està en contradicció amb la vitalitat dels joves i amb una realitat, amb un món real, que està en canvi continu. L'organització actual de l'activitat docent en un Institut així com uns mitjans econòmics molt insuficients no permeten sortides freqüents per tal d'estar més vinculades al món real.

El Batxillerat ha de cercar que el jove tingui una comprensió objectiva del món que l'envolta. La física, la química, les ciències naturals li permetran comprendre els fenòmens bàsics del món natural. La història ha de permetre que el jove compregui els processos socio-econòmics, polítics i culturals que els homes hem forjat des que la nostra acció incideix, d'una forma conscient, sobre el medi físic i humà, en els quals estem integrats. La geografia haurà de permetre l'anàlisi del món físic i socio-econòmic, o, més concretament, del medi físic i humà, des d'una perspectiva concreta: la localització dels fenòmens en l'espai.

Tanmateix cal comprendre que l'objectiu de l'ensenyament de la geografia i la història no és l'assimilació d'uns continguts fixats per un equip oficial. L'estudi de la ciència social al BUP ha de permetre:

1er) Que el jove assimili uns mètodes que li permetin analitzar i comprendre el món, mètodes que podrà utilitzar tota la vida. Pensem que la majoria dels joves que passen per BUP no es dedicaran en el futur a l'estudi de la societat humana des de la perspectiva històrica i geogràfica.

2on) Aprofundir en uns primers continguts de geografia i història. Caldrà, per tant, situar l'alumne en el món actual, amb una atenció preferent al seu medi humà. Per això comprendre el seu país, la seva comarca, el seu poble esdevindrà una tasca fonamental. La geografia i la història d'aquesta realitat immediata seran elements fonamentals del procés d'aprenentatge.

Caldrà, també, oferir-li àmplies possibilitats metodològiques d'anàlisi en una edat en la qual s'assimilen de forma relativament ràpida.

Un equilibri entre els mètodes que s'aprenen i els continguts assolits pot despertar l'interès per a l'estudi de la història i la geografia. L'alumne pot continuar interessant-se durant tota la seva vida, i en un determinat grau, per la ciència social.

S'han de trencar els rols tradicionals de professor i alumne. Una confiança entre professor i alumne facilita la crítica recíproca i l'avanç de l'experiència pedagògica. El professor és un membre més del grup que, per raó d'haver nascut abans i d'haver-se interessat per temes de ciència social, pot orientar l'alumne. Però és un ésser humà amb els seus encerts i desencerts. Com tots els altres membres del grup pot millorar-se en aquesta tasca col·lectiva.

Per tant, no es tracta d'aprovar o de suspendre una assignatura. Es tracta de comprendre el món. I aquesta és una tasca que pot assolir qualsevol jove. Però caldrà un esforç i un diàleg entre tots els membres del grup (alumnes i professor).

CIRCUMSTÀNCIES: LLOC, MOMENT, EFECTIUS IMPLICATS

L'experiència que s'explicarà ha estat i està desenvolupada a l'Institut de Batxillerat de Bellpuig, en les assignatures de Geografia humana (2on BUP), Geografia i Història d'Espanya i d'Amèrica Llatina (3er BUP) i Història del Món Contemporani (COU).

Els efectius implicats són:

Curs 1980-81		Curs 1981-82	
2on B	40 alumnes	2on A	30 alumnes
3er A	18 alumnes	3er C	32 alumnes
3er B	31 alumnes	COU A	18 alumnes
COU A	31 alumnes		

Els alumnes de 3er C d'enguany són els de 2on B de l'any passat. El COU A d'enguany es correspon amb el 3er A de l'any passat.

Els alumnes són nois i noies normals, que, generalment, van realitzant les tasques. Són alumnes eixerits que no impedeixen, almenys conscientment, la tasca a realitzar.

DESCRIPCIÓ DE L'EXPERIÈNCIA

Per tal de descriure la nostra experiència, hem dividit aquest apartat en les seccions següents:

- Planificació de l'activitat docent i suggeriments inicials dels alumnes.
- Aproximació de la ciència històrica i geogràfica.
- Desenvolupament de l'activitat docent:
 - Organització de l'activitat del grup (*)
 - Els mètodes de treball i llurs possibilitats.
 - Avaluació de l'activitat del grup.

1. PLANIFICACIÓ DE L'ACTIVITAT DOCENT I SUGGERIMENTS INICIALS DELS ALUMNES

El professor, en funció de la seva experiència passada, ha de presentar al jove un esquema ordenat de l'activitat a desenvolupar durant el curs. Aquesta planificació permetrà a l'alumne i al professor de saber, en cada moment, quina tasca s'ha de fer, alhora que servirà perquè no es concentri la feina en uns determinats moments durant el curs. Generalment, l'alumne no vol que se li presentin treballs inesperats. Aquesta planificació eliminarà bastant aquest problema.

Aquest projecte de treball es presentarà en començar el curs (vegeu quadres 1, 2 i 3). L'alumne haurà de fer suggeriments d'acord amb el seu criteri per tal de completar i millorar aquest projecte de treball. Una forma ben senzilla de recollir aquests suggeriments inicials és l'elaboració d'una fitxa individual per part de l'alumne, on constin els suggeriments i alguna informació sobre la personalitat de l'alumne. El model de fitxa que hem utilitzat és el següent:

(*) Entenem per grup el conjunt format per tots els membres de la classe (alumnes i professor).

Cara A

Cognoms:	Nom:	Edat:
Població:		
Aficions:		
Dedicació futura:		
Suggeriments inicials:		

Cara B

Crítica de l'activitat realitzada durant el curs:

El professor haurà de contribuir a la tasca d'estimular que l'alumne faci suggeriments, ja que, sovint, a l'alumne, li costa fer-los, sobretot si el professor presenta una planificació del curs mínimament coherent. Normalment, l'alumne és més crític tal i com avança el curs, ja que adverteix tot seguit les possibles deficiències sorgides en el grup i la seva activitat.

Quadre 1

GEOGRAFIA I HISTÒRIA D'ESPANYA I D'AMÈRICA LLATINA

	minim hores	exercici pràctic	comentari de text	excursions	Lectures (2)	treballs curts	treballs de curs (3)	llibres
GEOGRAFIA FÍSICA	16	Climatologia Vegetació						
PREHISTÒRIA	4	Art llevantí i Hispanofrancis						VILAR, Pierre Historia de España. Ed. Crítica/ Grijalbo.
Hª. ANTIGA	10		La realització d'un comentari de text (Històric i Geogràfic)					
Hª. MEDIEVAL	16	Re població de la Catalunya Nova. Les rutes comercials Romà- nic i Gòtic		Gòtic i Romà- nic Museu Ro- mànic (B) Edifici Gò- tic (civil i religiós) (B i L)		La Corona Catalano-ara- gonesa		
Hª. MODERNA	20	El mercantilisme. Tèc- niques gràfiques aplicades a la Geografia i a la Hª.	Diversos co- mentaris	Economia catalana M. del vi (Vilafranca) Línia agricò- les (M). Museu tèxtil (T)		Societat, econo- mia i cultura durant el s. XVIII (Espanya/Catalunya)		
Hª. CONTEMPORÀNIA	20	Latifundisme i Reforma agrària Picasso	Diversos comentaris			La cultura a l'Espanya del segle XX	Treball d'Història Oral	
Gª. HUMANA	24	El fenomen migratori Àrea d'irradiació d'un mercat comarcal Rendiment i producció	Diversos comentaris	L'agricultura i les altres activitats econòmiques a les nuestres comarques (DCC)		Els dese- quilibris territo- rials a Espan- ya. El cas català	Tema lliure	CARRERAS, Carlos Geografía Humana. Col. Conlizer Catalunya. Dope- sa.
AMÈRICA LLATINA	20	Col·lusions pre col·lombines Anàlisi de documenta- cions	Diversos comentaris			Imperialisme i revolució a Amèrica Latina		

(2) Les lectures a indicar quan s'hagin de llegir (amb una certa antelació). El nombre de lectures estarà en funció del temps disponible per part de l'alumne. Aquestes lectures no seran llibres, sinó fragments de llibres (cinc, deu, quinze, ... pàgines).

(3) Els treballs de curs es faran en equip. Són treballs molt complexos. El primer d'aquests treballs haurà d'estar fet el 15 de febrer i el segon el 15 de maig.

Quadre 2

GEOGRAFIA HUMANA I ECONÒMICA DEL MÓN

	durada mínima	exercici pràctic	comentari de textos	excursions	lectures (1)	treballs curts	treballs de curs (2)	llibres
ECOLOGIA	5 hores	La incidència de l'home en la biosfera.	Introducció al comentari d'un text geogràfic					
G. de la POBLACIÓ	10	Tècniques cartogràfiques. Població espanyola. Distribució espacial de la població catalana.	CT					
G. AGRÀRIA	10	Estructura socio-econòmica del camp espanyol. Les explotacions agrícoles catalanes: evolució recent i diferències comarcals.	CT	Agricultura i indústries agràries a les comarques occidentals catalanes (Urgell, Garrigues, Segrià...)		El regatge a Catalunya	Estudi d'una finca	
G. INDUSTRIAL	10	El control dels recursos naturals. L'anomenada "crisi energètica". La ciutat industrial. Manchester al s. XIX i Xicago al s. XX.	CT	Les indústries energètiques. Petroquímica i nuclear. (Empetrol i nuclear d'Ascó)		El debat nuclear i les energies alternatives		
G. URBANA	10	La formació de la ciutat. Barcelona i la seva Àrea Metropolitana.	CT					
G. SERVEIS	10	La sanitat al Tercer Món. Les comunicacions intraurbanes: els metros de Barcelona, París i Nova York.	CT					
TERRITORI	8	Àrea d'influència d'un mercat setmanal. Els conceptes de regió.	CT	La pràctica "Àrea d'influència d'un mercat setmanal" es realitzarà al mercat de Bellpuig, possiblement altres mercats.		La divisió Territorial de Catalunya (1932). Els models comarcals i metropolitans		
G. REGIONAL	33	Guia per a l'estudi d'una comarca, país o regió. El subdesenvolupament.	CT				Estudi d'una regió	Pierre, GEORGE, <i>Geografia social del mundo</i> . Col. "Qué sé?" Ed. Oikos-Tau

(1) S'indicaran quan s'hagin de llegir. (2) Aquests treballs són molt complets. El primer s'haurà de lliurar el 15/11/82 i el segon, el 15-V-8.

Quadre 3

HISTÒRIA DEL MÓN CONTEMPORANI

	Exercici pràctic	Sortides	Audiocassets	Llibres (3)	Treballs curts (4)	Treballs de curs (5)
Transformacions de base fins 1870	Hª. Població. Revolució agrària. Revolució industrial. Feudalisme/ Capitalisme.	Viata als arxius: Paeria (Lleida). Història Provincial (Lleida). Capítol (Lleida).	Cinema (2). Dispositius	Albert SOBOL, "La revolució francesa" Nova Terra.	Les bases teòriques del constitucionalisme.	Els problemes del món actual a través dels mitjans de comunicació.
L'època de l'imperialisme (1870-1918)	L'aportació europea als USA. Anàlisi geogràfica del repartiment colonial. Els orígens del capitalisme multinacional.		Cinema. Dispositius	Miguel IZARD "Industrialización y obrerismo". Ariel Quincenal.	El colonialisme. L'aportació teòrica i pràctica del marxisme i del anarquisme.	
El món en 1918-45	La qüestió nacional a Europa. La cultura del s. XX. Evolució qualitativa de la guerra. (s. XX).		Cinema. Dispositius	Christopher HILL, "La revolución rusa". Ariel Quincenal.	El cas del 29. Feixisme i Democràcia.	Treball pràctic d'història oral.
El món del nostre temps	Anàlisi de documents sonors. Els recursos naturals i el Tercer món. La Guerra freda. Els organismes supranacionals.		Cinema. Dispositius	Roberto MESA "Las revoluciones del Tercer Mundo". Ediciones de Bolsillo. (Cuadernos para el Diálogo)	El Tercer Món en la història contemporània.	

(1) El nombre de comentari de text (CT) està en funció de les disponibilitats de temps per part de l'alumne.
(2) La visió de pel·lícules està en funció de les disponibilitats econòmiques. En tot cas podran ser visionades pel·lícules de la TV o cinemes comercials.
(3) Hi haurà altres lectures curtes. Per exemple: 6, 10 o 15 pàgines d'algun llibre. O bé articles curts.
(4) Es tracta de treballs curts que s'hauran de fer a partir de lectures que s'indiquen en el seu moment.
(5) Els treballs de curs seran en equip i molt complets. El primer s'haurà de lliurar al professor el 15 de febrer i el segon el 15 de maig.

2. APROXIMACIÓ A LA CIÈNCIA HISTÒRICA I GEOGRÀFICA

És fonamental que l'alumne tingui un coneixement precís de la ciència a la qual dedicarà moltes hores durant el curs. Aquest objectiu es pot assolir a base d'estudiar breument però profunda les següents qüestions:

- Filosofia i Ciència
- Mètode científic
- Què és la ciència social? Aproximació al concepte de geografia, història i economia. (vegeu p. següent)
- El caràcter interdisciplinari del coneixement científic: relacions entre diverses ciències socials, i entre les ciències socials i les ciències naturals, físiques i exactes.

No cal dir que aquests aspectes seran analitzats amb més detall a Tercer i COU. Aquesta aproximació servirà per a comprendre el caràcter científic de la geografia i la història, i ajudarà a trencar la nefasta divisió entre "ciències" i "lletres".

També convé posar un exemple on es vegi amb claretat l'aplicació del mètode científic en una ciència social i en una ciència, per exemple, natural. L'alumne podrà veure clarament com les ciències ho són perquè hi ha un mètode. Segons l'objecte d'estudi aniran apareixent les diverses ciències socials, naturals, ...

Exemple 1er

Mètode científic aplicat a la Història

1. *Fet observat* : augment de la producció de blat a una determinada zona.
2. *Hipòtesis* : n'establím dues: hi ha hagut extensió de la superfície cultivada o intensificació de l'agricultura.
3. *Nova informació* : La superfície no ha augmentat.

Han augmentat els rendiments mitjançant la utilització de fertilitzants i noves eines.

4. *Resultat* : L'augment de la producció es deu a un procés dels rendiments (intensificació).

Exemple 2on

Mètode científic aplicat a l'Ecologia

1. *Fet observat* : disminució de la població d'ocells en una zona boscosa.
2. *Hipòtesis* : desaparició per contaminació.
3. *Noves informacions* : abundància d'incendis forestals a la zona.
4. *Resultats* : la hipòtesi és incorrecta, ja que la causa de la desaparició de gran part dels ocells és deguda a la destrucció de l'ecosistema bosc per incendis forestals.

LA CIÈNCIA SOCIAL

La societat humana pot ésser estudiada des de molt diverses perspectives. En conseqüència trobem una àmplia gamma de ciències socials: història, economia, geografia, psicologia, antropologia, pedagogia, ... Intentem comprendre el sentit de les tres primeres ciències socials esmentades.

ECONOMIA

"La ciència econòmica estudia, des d'un punt de vista especial, les activitats que els homes desenvolupen per a satisfer llurs necessitats".

"Les necessitats humanes són múltiples i susceptibles d'infinat desenvolupament".

"El desenvolupament de les necessitats es presenta com il·limitat, ja que és el fet que determinades necessitats hagin estat satisfetes allò que fa néixer noves necessitats".

Claudio Napoleoni *Curso de Economía Política*. Oikos-Tau.

"L'economia és la ciència que tracta de l'administració dels recursos escassos a la societat humana".

"L'Administració dels recursos està influïda per les característiques de la civilització i per l'organització i institucions socials existents. Però aquesta influència és doble, ja que les necessitats que es satisfan amb els recursos són, a la vegada, el producte del nivell de civilització i del desenvolupament històric de la societat".

Oscar Lange *El campo y método de la economía*. Article publicat el 1948

GEOGRAFIA

"... sembla que l'objecte fonamental de la geografia ha estat sempre descriure i explicar les localitzacions dels fenòmens. ..."

Mc. Carty i Lindberg. *Introducción a la geografía económica*. Fondo de Cultura Económica. México.

HISTÒRIA

"El objeto de este tratado no es el de saber en qué año un príncipe bárbaro indigno de ser conocido sucedió a un príncipe bárbaro en una nación incivilizada. Si se pudiera alcanzar la desdicha de meterse en la cabeza la serie cronológica de todas las dinastías, no se habría aprendido otra cosa que palabras".

Voltaire

La historia es la disciplina: "que se refiere a todos los hombres, a tantos hombres como sea posible, a todos los hombres del mundo en tanto que se unen entre ellos en sociedad, i traballen, lluiten i es milloren a si mateixos".

Gramsci

"L'objecte legítim del coneixement històric és ajudar la gent a comprendre la seva situació fent intel·ligible el passat".

Gray

"A través del present —de "cada present"—, la Història lliga, doncs, el "passat" i el "futur": va al passat en funció de les preocupacions presents, les quals, a la vegada, es dirigeixen cap a la configuració del futur".

Reglà. *Introducción a la historia*. Teide.

3. DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT DOCENT

3.1. Organització de l'activitat del grup

Un cop elaborat el pla de treball definitiu, cal posar-lo en pràctica. Cal dirigir els esforços per aconseguir:

— Un ambient cordial a classe, per tal d'eliminar totes les interferències negatives en el procés d'aprenentatge. Aquest ambient no resta rigor al treball.

— Una classe formalment variada per tal de motivar l'alumne. Pràctiques, diàleg, treball en equip, utilització d'audiovisuals, sortides... són elements d'alt valor pedagògic que, a més, poden fer una classe més dinàmica i variada.

— Que l'alumne treballi de forma ordenada i que tots els continguts i mètodes li arribin de forma racional i documentada.

— Que l'alumne compregui que és capaç d'entendre el món. Que el seu esforç li possibilitarà millorar la seva capacitat crítica. Que ha de deixar de patir per la superació del curs.

— Cal fomentar que l'alumne treballi i dialogui en grup. Els avantatges són molts i importants. L'alumne participa en una activitat col·lectiva a la qual aporta, però també rep, crítiques i suggeriments.

L'activitat a classe pot dirigir-se en els següents sentits:

— Explicació de la matèria per part del professor;

— Classes explicades per un grup d'alumnes (generalment dos és un número suficient per a explicar un tema). Aquestes classes poden tractar d'un tema del temari o bé temes específics que interessin especialment als alumnes. En el nostre cas, els alumnes han preparat el tema dels "blocs militars al món i la pau", i estan preparant un tema sobre "El Salvador", i sobre música clàssica, jazz i rock, popular de les nacionalitats i regions de l'estat espanyol, i música popular llatinoamericana. Una taula-rodona és una forma molt útil per a tractar aquests temes.

— Treballs de curs, elaborats en equip. El professor orientarà els grups.

— Exercicis pràctics i comentaris de textos. Han d'ésser prou nombrosos per tal que l'alumne pugui aprofundir en determinats aspectes i tècniques de la ciència històrica i geogràfica.

— Per tal de treballar aspectes concrets, cal llegir lectures curtes, que poden ésser la base d'un treball curt. Per exemple: l'article de Pierre Bonnassie "El feudalisme català. Segle XI", etc.

— Per tal de documentar els temes, caldrà repartir documents gràfics i escrits. Les projeccions de dispositives, audició de textos sonors i sortides seran també documents de valor excepcional.

Podrà ésser matèria avaluable qualsevol d'aquests treballs i exercicis citats. El professor informará d'aquests extrems als alumnes. Evidentment, tots els treballs de curs i exposicions fetes pels alumnes hauran d'ésser avaluats. Alguns exercicis pràctics, qüestionaris sobre sortides, comentaris de text, . . . hauran d'ésser avaluats, trencant, o intentant trencar, el concepte i pràctica clàssics d'avaluació.

3.2 Els mètodes de treball i llurs possibilitats

Hem agrupat els mètodes de treball de la forma següent, per tal de fer-ne una exposició més clara:

- Treball directament relacionat amb el món real.
Fonamentalment hem treballat tres mètodes:
Les sortides per a visitar comarques, museus, arxius. . .
La recopilació i anàlisi de documents històrics orals.
Els treballs de camp: estudi d'una finca, estudi d'un mercat, . . .
bassats en l'enquesta i en la consulta bibliogràfica.
- Les tècniques gràfiques.
- Els treballs fets sobre fonts escrites o sonores, però elaborats pels alumnes.
- La crítica textual.
- Exercicis pràctics.
- Elaboració d'un arxiu cultural.
- Documentació escrita i oral.

3.2.1 Els treballs directament relacionats amb el món real

Aquest primer grup de treball es caracteritza pel fet que l'alumne ha d'anar directament al món real per a documentar-se i poder comprendre'l.

a) Les excursions

Les sortides són ben rebudes, generalment, pels nois. En les sortides s'han de compaginar dos aspectes molt importants: l'aspecte docent i l'aspecte d'esplai i comunicació humana. El primer d'aquests aspectes ha de preparar-se abans de l'excursió i ha de tenir una projecció un cop feta la sortida.

Un esquema de treball, que hem dosat en pràctica, seria el següent:

— L'excursió ha de tenir uns objectius clars, ja que figuraran a la programació de l'assignatura.

— El dia abans de la sortida, el professor farà una introducció als aspectes que caracteritzen allò que es visitarà, lliurarà a l'alumne uns documents complementaris. (Vegeu apèndix I, II, III, IV, V i VI)

APÈNDIX I

Població activa agrària en 1970

Comarca	Població activa agrària	% sobre població activa
Urgell	5.386	42,2
Segrià	15.134	28,6
Segarra	2.534	42,0
Noguera	8.479	47,7
Garrigues	5.465	62,2
Baix Llobregat	4.758	3,7
Barcelonès	3.519	0,9
Catalunya	160.342	8,4

Composició de la població activa agrària en 1970

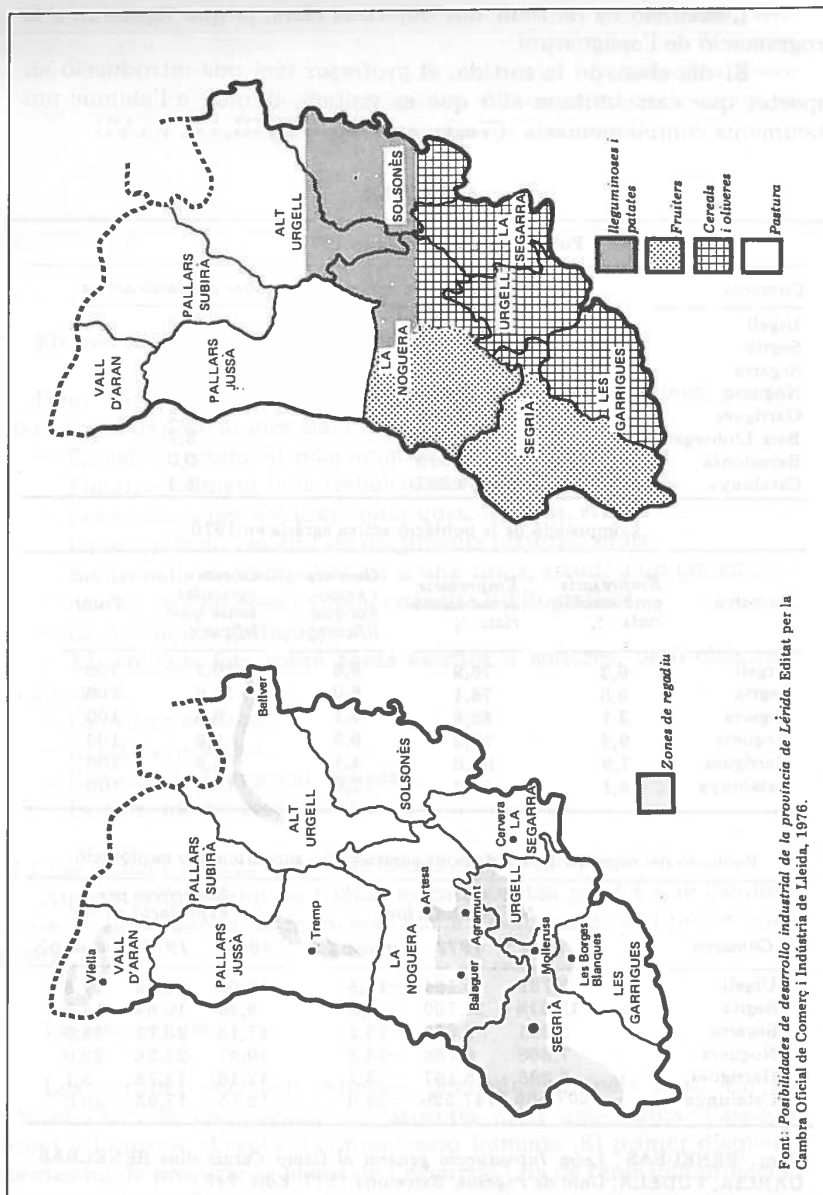
Comarca	Empresaris amb assala- riats %	Empresaris sense assala- riats %	Gerents i perso- nal qua- lificat %	Obrers agrícoles sense qua- lificar %	Total
Urgell	6,2	76,9	6,6	10,1	100
Segrià	5,8	76,1	6,0	11,9	100
Segarra	3,1	82,6	9,1	5,0	100
Noguera	9,8	75,2	6,5	8,3	100
Garrigues	7,9	83,0	4,1	4,8	100
Catalunya	8,1	63,2	12,5	16,1	100

Evolució del nombre d'explotacions agràries i la superfície per explotació

Comarca	No. Explotacions			Superfície per explotació en Ha		
	1962	1972	Variació %	1962	1972	Variació %
Urgell	5.789	5.164	-10,8	10,06	11,85	17,8
Segrià	12.515	11.702	-6,5	9,26	10,64	14,0
Segarra	3.091	2.682	-13,2	17,18	23,71	38,0
Noguera	7.868	6.788	-13,8	19,97	24,26	22,0
Garrigues	5.395	5.197	-3,7	12,16	12,78	5,1
Catalunya	207.585	147.526	-29,0	12,75	17,93	40,6

Font: BENELBAS León *Introducció general al Camp Català* dins BENELBAS GARCIA, TUDELA; *Unió de Pagesos*, Barcelona 1977. Edit. 7x7.

APÈNDIX II

Font: Possibilitats de desenvolupament industrial de la província de Lleida. Editat per la Cambra Oficial de Comerç i Indústria de Lleida, 1976.

APÈNDIX III

La nostra història a través dels Arxius (Sortida a Lleida)

Per tal de conèixer la nostra història passada, disposem de tota una sèrie de documents escrits, a partir dels quals podem reconstruir l'evolució de la nostra societat.

La nostra visita se centrarà en tres Arxius:

- 1) Arxiu de la Paeria de Lleida, arxiu de caire municipal, un dels més complets de tot l'Estat.
- 2) Arxiu del Capítol de Lleida, on es conserva la documentació privada d'aquesta institució, que fou, fins 1837, de caire feudal.
- 3) Arxiu Històric Provincial de Lleida, on es conserven tota una sèrie de documents que fan referència al Corregiment de Lleida i a la "Província" de Lleida.

Arxiu de la Paeria de Lleida

Farem una presentació de les seccions que componen aquest arxiu. Analitzarem dues fonts:

- 1) El Cadastre de 1716 de la Ciutat i Terme de Lleida. El Cadastre de 1716 és el primer que es fa. Aquest nou sistema fiscal fou introduït per Felip Vè, un cop acabada la Guerra de Successió. Amb algunes modificacions, ha estat vigent durant molts segles fins a l'actualitat.

Segons aquest impost, s'havia de contribuir per tres conceptes:

- a) Territorial: pagaven els propietaris de terra en funció de la terra posseïda i de la qualitat de dita terra.
 - b) Personal: el pagava tothom i representava un percentatge sobre el que es guanyava anualment. Nobles i Eclesiàstics tenien exempció.
 - c) Industrial o Ganancial: el pagaven aquelles persones que feien negocis, que es dedicaven a una activitat artesanal o industrial, i, també, els veïns de professió liberal (metges, advocats).
- 2) A través dels llibres d'Actes de la Paeria, estudiarem la crisi de subsistències de 1789, crisi general a Europa i que serà un dels factors que agreujaran les condicions de vida de les classes populars a França en els moments anteriors a la Revolució Francesa.

Arxiu del Capítol de Canonges de Lleida

Centrarem la nostra atenció en dos tipus de documents:

- 1) Els llibres de delmes. Aquesta renda feudal era cobrada pel Capítol de Canonges en una àmplia zona de les terres de Ponent.
- 2) Els contractes de parceria (terratges) que el Capítol donava sobre terres de secà. Aquests termes eren propietat seva. Tanmateix tenien el dret feudal anomenat delme. Per tant, els pagesos havien de pagar una part de la collita (1/12) per la cessió de la terra i una altra part (1/11) per delme.

Arxiu històric provincial

Centrarem la nostra atenció sobre els cadastres dels nostres pobles. Avaluarem les informacions que es poden obtenir d'aquesta font.

Tanmateix estudiarem els llibres de protocols notariaus. Utilitzarem els llibres dels notaris dels nostres pobles, si n'hi havia. Aquest arxiu i el capitular són de necessària consulta per tal d'estudiar la història dels nostres pobles.

✠
DON RODRIGO CAVALLERO,
y Llanes, Cavallero de el Orden de
Santiago, Regidor perpetuo de la
Ciudad de Cadix, del Confejo de fu
Magestad en el Supremo de Guerra,
y Superintendente General de la Iulti-
cia, Policia, Guerra, y Hazienda en este
Principado de Cathaluña, &c.

[illegible]

Por mandado de su Señoría.

1911

to Conner	80.
Thomas Hobbs	125.
Joseph Villanova	100.
Edward Gil	60.
	735.

Wm. Lloyd Garrison

APÈNDIX V

LO infrascrit com à Procurador General del Illustríssim, y Venerando Senyor Fr. D.^{ca} *Fern.^{do} de Alencar*, Gran Prior de Cathalunya y Comandador de la Comanda de *S. Joan de* *S. Pedro* com a tal Gran Prior, Senyor Jurisdiccional del Lloch, y Terme totech de *S. Joan de* *S. Pedro* Corregiment de *Arzobispa*, ab tota Jurisdiccio civil, y criminal, mer, y mixta imperi de decimas, *Domini dretis*, de herbas, pasturas, y qualssevol altres drets. Dono facultat, y permis a *al. Ar.^{te} Fern.^{do} Alencar* *Abt.* *Llorenç de S. Joan de* *S. Pedro* pera conrear en dit Terme de *S. Joan de* *S. Pedro* la pesca de terra, que baix se designarà.

que baux te designava.

Una peïlla de terra en la partida, dita de la vall del...
distingida de *vint* — jorns, que confronta à
Solixent ab lo cabal enguarre *viquant d'abriges* —
à mixt ab *teyot del Punxit* benit —
à ponent ab *la vici malagrosa*. Vint y à tremonta-
na ab *vici de l'empadada*, podetats lo *pont*, qu'es *vici*...
vall *d'* *Almoraç*.

La qual llicencia dono ab los pacfe, fequens, y no de
altra manera, a faber es: Ab pacfe, qui lunge de pagar be,
y lealment lo Delme; y Primicia a los legitims Dueños, y
y lo dret de Terrage a dir Senyor Gran Prior, a la docfe-
na, esto es dofe una per dit Senyor de tota especie de
grans, y de tots fruits, havent indispliciblement de con-
trar dita pella de fruyta.

Ab

Ab pafte, que no pugat traurer las garbas de dit Terme, si que tots los grans degan barrejar en aquell, ni tampoch los grans de la hereta, que no sien pagats los sobreditos drets en la forma estijada, deben mclurar tots los grans en presencia del Collictor, deben avisar a eft antes.

Que no puga traurer los scms de dit Terme, si consu-
mirlos en los sobreditos 111144 ————— jornals.

Que no puga entrar a llaurar las terras fins lo die de
Nostra Senyora de *Mare de la* *Mare de la*

Que quant se necessari, y gordenia dir Sr. Gran Prior, son Arrendador, ò Batlle, deguia contribuir en natejar las basses de las avcuradas de dit Terme de *Quart de Poblet*.

Que dega obstar, y mantenir los pactes sobre exprestats en pena de 25 ll. @. y mercè del Senyor per quicuna vegada contravindrà en aquells,

cau qual licència dono, durant lo beneplacit de dit Illustre Senyor Gran Prior mon Principal, y los successors, fens que per esta en temps algun puga dit *illustre* Senyor Prior *illustre* y los fens adquirir, ni pretender domini, dret, ni possessio alguna, podent revocar esta licència en qualsevol temps, ab causa, ò fens ella, fens que per dit *illustre* Senyor Prior, ò los successors, ni persona alguna puga fer la menor oposició.

Barcelona i prop de S. M.

Ph. Acad. Nat. Sci.

— Durant l'excursió, per exemple, en autocar, el professor ha de dedicar uns moments a l'explicació i comentari del paisatge geogràfic i històric. No cal dir que cal explicar tot allò que es visitarà. L'alumne haurà de prendre notes i formular qüestions.

— Al dia següent l'alumne omplirà un qüestionari (A-VI) i/o farà una redacció sobre aquesta sortida. Pot fer-se, també, una taula-rodona, si s'escau. No cal dir que aquestes sortides, a més de trencar la monotonia quotidiana i de fomentar el contacte entre tots els membres del grup, constitueixen una mena de treball de camp, de presa de contacte amb la realitat històrica i geogràfica.

Aquestes excursions permeten que l'alumne compregui millor la seva realitat pròxima (poble, comarca, Catalunya). Les excursions de més llarga durada i distància són més difícils de realitzar.

b) La recopilació i anàlisi de documents històrics orals

Un dels treballs que permet un contacte humà profund i d'aproximació a la història relativament recent, és el que podríem anomenar "Treball pràctic d'història oral". Es tracta de recollir tota una sèrie de

APÈNDIX VI

1. L'explotació "Castell del Remei", pot considerar-se, pel seu tamany, una explotació típica de les nostres terres (Segrià, Urgell, Noguera, Segarra, Garrigues). Per què? Raona la resposta tan conceptual com numèricament. Utilitza tot allò explicat a classe.
2. Quines són les característiques fonamentals de les indústries visitades?

Creus que són una expressió típica de les activitats industrials de l'Urgell i Segrià?
3. Quin significat atribuiries a la Cooperativa de Belianes?

Aquest tipus de cooperativa, és freqüent a les nostres terres o només es dona en determinats casos aïllats?

En què es diferencia de COPAGA i de CAG?
4. Característiques de "cooperatives" com CAG i COPAGA. Abunden?. Per què?

Per què hem escrit "cooperatives" entre cometes?
5. Quina incidència penses que té el Canal d'Urgell sobre la zona que rega?

I sobre el creixement econòmic de Mollerussa?

vivències i opinions de persones normals i corrents sobre llur experiència històrica i social.

Però, per raons de tipus biològic, centrarem la nostra atenció en persones majors de 65 anys. La mort fa desaparèixer formes de veure la realitat passada i present. Normalment la gent no escriu memòries o diaris. Però podem apropar-nos a elles i recollir tot allò que han viscut i llur interpretació sobre aquesta vivència. L'esquema de treball, que recollim a l'apèndix amb més detall, (A.VII), ha estat el següent:

— Triar una persona que vulgui ésser entrevistada.

— Fer una primera trobada amb la persona per tal de saber de quins aspectes ens parlarà.

— Fer un esquema, en equip, clar i ordenat, a partir de la primera entrevista, per tal de fer la segona entrevista de forma coherent i ordenada.

— Realització de la segona entrevista que serà gravada en cinta. El grup haurà de seguir l'esquema fet a partir de la primera xerrada.

— L'alumne, amb l'ajut de certes lectures proporcionades pel professor haurà de fer un comentari de les idees expressades per l'entrevistat, intentant comprendre millor els fets i processos explicats per l'avi, i alhora haurà d'intentar saber veure tot allò que d'objectiu i de subjectiu hi hagi en l'entrevista, per tal d'eleva a nivell de conclusions tots els aspectes objectius, així com conèixer les causes objectives que han possibilitat el subjectivisme.

c) Els treballs de camp

La tècnica de l'enquesta és fonamental per a la ciència geogràfica. Els treballs que es poden realitzar són múltiples. Parlarem d'un treball en concret: "L'estudi d'una finca".

APÈNDIX VII

Treball pràctic d'història oral

Com hem vist en la introducció a aquesta assignatura, la Història és una ciència que estudia l'evolució de la societat humana des de les perspectives socioeconòmica, política i cultural. Totes aquestes perspectives es complementen i el resultat final és el coneixement de l'evolució de la societat humana de forma total. No existeix una història econòmica aïllada de la història cultural. Existeix només una ciència històrica resultat de la integració dels coneixements obtinguts pels diversos especialistes.

La Història és una ciència perquè utilitza un mètode científic. Aquest mètode científic garanteix la validesa de les conclusions. Per tal de conèixer la història de la societat, l'historiador necessita una base documental. Aquesta base documental està constituïda bàsicament, pels arxius. Però l'historiador disposa també d'altres fonts com són els documents arqueològics (poblats...) i les fonts orals.

El testimoni d'aquelles persones que visqueren el passat és una font oral. Aquesta font és molt important, però normalment es perd ja que les persones es moren i, la gran majoria, no deixen escrites les seves memòries. L'objectiu d'aquest treball és impedir que desapareguin aquests testimonis orals. Com?

Realització del treball

- 1) Cal formar grups de dos persones per tal de realitzar el treball.
- 2) Parleu amb una persona de més de 65 anys i expliqueu-li el treball que hem de fer. Demaneu-li la seva col·laboració.
- 3) Cal tenir una primera entrevista de caire informal per tal de saber quines qüestions són més conegudes per part de l'entrevistat. Eviteu el tema de la guerra civil, ja que hi ha molt material recollit. Hi ha altres temes molt interessants: la vida al camp, la cultura als pobles, els problemes econòmics de la pagesia, les festes i cançons populars, . .
- 4) A partir de les informacions obtingudes en aquesta primera entrevista, feu un guió per tal de realitzar la segona entrevista, que serà gravada en cinta magnetofònica.
- 5) Realització de la segona entrevista. Heu d'ésser vosaltres qui feu les preguntes seguint el guió i evitant que l'entrevistat se surti del tema. Podeu fer preguntes sobre temes diversos i possiblement seran contestats per l'entrevistat.
- 6) En funció dels temes tractats a l'entrevista, el professor us recomanarà una bibliografia elemental perquè feu un comentari de les opinions de l'entrevistat. Matiseu les opinions de l'entrevistat en funció del coneixement objectiu que trobareu en aquesta bibliografia (Penseu que l'entrevistat pot donar-vos opinions molt subjectives en determinats casos).

El professor pot ajudar-vos, dins de les seves possibilitats, en la resolució de qualsevol dubte o problema que se us presenti.

El treball que haureu de lliurar al professor constarà de:

- a) Cassette amb la gravació de la segona entrevista.
- b) Comentari escrit del contingut de la entrevista, amb l'ajut de la bibliografia adequada.

El treball es conservarà en l'ARXIU CULTURAL de l'Institut de Bellpuig, on es conserven els treballs de l'any passat.

Treball pràctic d'història oral

Equip format per:
Nom de l'entrevistat: Edat Població:

(Entregueu ben aviat aquesta fitxa al professor
.....)

Aquest estudi permetrà una major comprensió de l'agricultura comarcal. Es tracta d'un exercici d'aplicació pràctica de tots els aspectes estudiats de geografia agrària (forces productives, relacions de producció, intercanvis, distribució dels ingressos agraris).

L'entrevista amb el pagès (amb l'explotador, propietari o no) permetrà desenvolupar la tècnica de l'enquesta. Tanmateix la visita a l'Ajuntament permetrà conèixer la font cadastral. Finalment s'haurà de situar la finca o finques dins del conjunt de l'agricultura comarcal i catalana.

A l'apèndix reproduïm un esquema d'aquest treball (A- VIII), on ens podem fer una idea de totes les possibilitats del treball:

- enquesta
- coneixement del cadastre municipal
- documentació bibliogràfica per tal de conèixer l'agricultura catalana i de la zona on hi ha la finca, així com aspectes de geografia física i els censos agraris (1962 i 1972).
- treball cartogràfic: mapa del terme municipal, plànol de la finca.
- coneixença real de les condicions de vida dels explotadors (propietari, arrendatari, parcer, jornalier).

3.2.2 Les tècniques gràfiques

L'elaboració de gràfics és un element molt important per a apropar-nos al món real. L'alumne les pot utilitzar en molt diverses ocasions: durant els seus estudis, i en la vida col·lectiva (ara o en el futur). L'alumne, vinculat a un poble, col·labora o pot col·laborar en diverses tasques col·lectives (revista local, enquestes a nivell municipal, taules rodones, . .) i pot posar aquestes tècniques al servei de la comunitat.

Fonamentalment aquestes tècniques gràfiques es resumeixen a:

- Cartografiar diversos tipus de dades (A- IX)
- Elaborar gràfics
- Fer diagrames de tota mena
- Elaborar plànols rurals o urbans

3.2.3 Els treballs fets sobre fonts escrites o sonores

Són molts els treballs que es poden plantejar sobre lectures. En aquest tipus de treball destaca la utilització per l'alumne de llibres, articles o fragments de llibres, la qual cosa pot despertar l'interès per a la lectura de llibres històrics.

Els primers treballs, els estructurarà el professor i explicarà les raons de l'estructura elegida. S'oferirà també altres esquemes o estructures del mateix treball per tal que l'alumne vegi l'àmplia gamma de possibilitats que hi ha per estructurar un treball. Posteriorment serà

APÈNDIX VIII

Geografia agrària, estudi d'una finca Treball de curs (equip)

- Situar la finca en un mapa del terme municipal al qual pertany.
Límits, latitud, longitud i altitud.
Estudi del clima: pluges i temperatures (diagrama ombrotèrmic)
- Tipus d'explotació: directa, arrendament, parceria.
Hi ha jornalers? Quina és la funció d'aquests jornalers? Característiques de la contractació dels jornalers.
El propietari es dedica a altres tasques no agràries? Molt o poc? Explica-ho?
- Mapa de la finca: situació de les construccions (habitatge, corrals, magatzems...)
Utilització de la terra agrícola (segueix la simbologia que s'explica a classe).
- Explica l'evolució de la distribució dels cultius (anterior, present i futura si es preveuen canvis).
Producció i rendiments per productes.
Espècies animals que s'hi crien.
Des de quan hi són aquestes espècies? Quines n'hi havia abans?
Productes que s'obtenen d'aquest bestiar.
Relació amb cooperatives i altres empreses.
- Tècniques utilitzades: arades, tractors, força animal, altres màquines i eines.
Regatge: com funciona?
Adobs: quins s'utilitzen? Quantitat i freqüència.
- Fes un plànol de les construccions que hi ha i explica les diverses funcions de cada unitat.
- Comercialització dels excedents.
On es venen? (A quin mercat, empresa o particular són venuts?)
Valor de la producció.
- Aspectes socio-econòmics dels propietaris, arrendataris, jornalers, ...
Ingressos nets dels propietaris, arrendataris, parcers, jornalers.
Si és arrendament, explica les característiques del contracte.
Si és parceria, fes això mateix.
Condicions de treball dels jornalers.
Col·laboració dels ajuts familiars. Hi ha remuneració? Quina?
- Problemes d'aquesta finca i de l'agricultura de la zona (Poble/Comarca).
Fes una enquesta a tots els que treballen a la finca.
Representa aquesta finca un cas típic de la situació de l'agricultura i ramaderia a la zona.
- Tècniques i mètodes que has d'utilitzar:
Cartografia
Fotografia
Treball de camp
Enquesta directa (oral o bé escrita) per comprendre totes les qüestions d'aquest treball. L'enquesta l'has de fer a tots els qui treballen en la finca.

MEMBRES DE L'EQUIP

MUNICIPI ON ESTÀ SITUADA LA FINCA:

EXTENSIO (Jornals):

APÈNDIX IX

Percentatge del creixement de la població, 1965-70

Comarques regressives		Comarques expansives	
Alt Empordà	-0,85	Baix Llobregat	49,08
Alt Camp	2,65	Barcelonès	12,1
Conca de Barberà	-2,61	Maresme	20,61
Priorat	-8,79	Vallès Occidental	26,11
Ribera d'Ebre	-11,05	Vallès Oriental	34,69
Baix Ebre	4,43	Baix Empordà	7,45
Terra Alta	-4,07	Garrotxa	3,69
Ripollès	-1,45	Gironès	11,9
Berguedà	-3,39	Selva	13,04
Solsonès	-18,71	Alt Penedès	10
Garrigues	-6,39	Baix Penedès	9,87
Noguera	-1,83	Garraf	16,73
Segarra	-6,77	Tarragonès	26,89
Urgell	-1,89	Baix Camp	11,53
Alt Urgell	-3,72	Montsià	2,85
Pallars Jussà	-7,22	Cerdanya	2,48
Pallars Sobirà	-23,12	Osona	7,17
Vall d'Aran	-17,05	Anoia	15,21
		Bages	0,99
		Segrià	15,83

Mètode

Quin és el valor major?

I el menor?

I la diferència entre aquests valors?

Dividirem els percentatges en cinc grups.

Elaborem una llegenda: a cada grup correspon un ratllat.

Tot seguit farem el mapa.

Font de les dades: MIRÓ, SERRA i MIRALLES *La Catalunya pobre. Introducció a una anàlisi territorial de la pobresa*. Barcelona, 1974, Nova Terra.

l'alumne qui farà l'estructura, segons el seu criteri i amb l'assessorament del professor.

Comentarem, solament, dos treballs realitzats:

- “Els problemes del món actual a través dels mitjans de comunicació”.
- “Societat, economia i política a l'Espanya del segle XVIII”

Els problemes del món actual a través dels mitjans de comunicació.

Fonamentalment es tracta de consultar periòdics, revistes, ràdio i televisió per tal de comprendre els problemes del món actual. Aquest treball es realitza a “Història contemporània” de COU i pot despertar en l'alumne la inquietud per a utilitzar els diversos mitjans per estar informat de l'actual situació mundial a tots els nivells.

El treball consta de les següents parts (a l'apèndix reproduïm les orientacions donades als alumnes (A-X)

- Recollida de material
- Ordenació del material per seccions i temes
- Conclusions
- Documents (recull de les fonts d'informació més significatives: articles, ...)

Cal recomanar a l'alumne alguns programes de ràdio i televisió, i alguns tipus d'articles en els periòdics. Ajudaran molt a l'alumne els programes o articles monogràfics sobre una problemàtica concreta. També el balanç que a la fi de cada any fan els mitjans de comunicació orals i escrits.

Societat, economia i política a l'Espanya del segle XVIII

A partir de la lectura dels apunts, llibre de text i dues lectures, es planteja un qüestionari a desenvolupar.

Lectures:

VILAR, P. *Catalunya dins l'Espanya Moderna* Volum III. Edicions 62. Es va llegir la secció dedicada als intercanvis comercials de productes agraris a l'interior de Catalunya.

ANES, G. *Las crisis agrarias en la España Moderna*. Ed. Taurus. Es va llegir el capítol dedicat a les “Societats Econòmiques d'Amics del País”.

Esquema:

I. L'agricultura al segle XVIII i les Societats Econòmiques d'Amics del País (SEAP).

L'Agricultura al segle XVIII: característiques; comercialització productes agraris/mercat interior (distingir Estat i Catalunya)

APÈNDIX X

Els problemes del món actual a través dels mitjans de comunicació Treball de Curs

1. Orientacions generals

1. Cal fer un plantejament del treball que permeti economitza temps i diners.
2. La font d'aquest treball és el conjunt dels mitjans de comunicació
3. L'observació d'aquests mitjans ha d'ésser sistemàtica, i el treball d'observació ha d'estar distribuït entre els membres de l'equip (tres persones).
4. Per a una economia de diners cal consultar els diaris i revistes a les biblioteques municipals o de l'Institut. O bé a casa d'algun particular
5. El material escrit interessant s'ha de fotocopiar o retallar, ja que caldrà aportar-lo com a document en el treball. Cal evitar recollir treballs equivalents.
6. Tanmateix s'hauria d'intentar aportar com a document alguna gravació
7. Diverses revistes setmanals de caire informatiu editen un número-balanç de tot l'any en el mes de desembre.
8. Cal agrupar els temes estudiats segons la seva similitud.

2. Pla de Treball

1. Cal escoltar cada dia un programa informatiu per tal de saber què passa al món. Es recomana l'informatiu de RNE de les 23,30 o bé el de la Cadena Ser a la mateixa hora.
2. Cada dos o tres dies s'han de revisar els diaris i seleccionar els articles importants. La millor cosa seria fer-ho cada dia. A l'Institut rebem l'“AVUI” i “La Vanguardia”, diaris que poden servir com a mínim. Es recomana llegir “El País”, si és possible consultar-lo en alguna biblioteca o casa amiga.
3. Es recomana veure “Informe Semanal” de RTVE els dissabtes al vespre.
4. Es recomana escoltar el programa “Documento” de RNE FM Canal 3 que s'emet a la tarda del dissabte i del diumenge. Intentarem tenir-ne algun al Seminari d'Història per a ús dels alumnes.
5. Recollir el material i ordeneu-lo per seccions i temes. Algun problema pot incloure's en dues o més seccions.

3. Elaboració del treball escrit

1. Cal redactar un treball on es tractin tots els problemes fonamentals del món actual.
2. Si sobre el tema hi ha diverses opinions, caldrà recollir-les totes
3. L'apèndix documental confirmarà la vostra redacció.
4. Cal elaborar unes conclusions sobre el món actual: qüestions interpretades, problemes per resoldre, ... (Hipòtesis sobre el futur).

4. Exemple de classificació dels articles

secció	temes	secció	temes
treball	atur, emigracions	energia	energies tradicionals
poder	política de blocs multinacionals		energia nuclear
independència i alliberament nacional	problema palestinià països no alineats El Salvador	canvi social	Nicaragua
		recursos	pesca, mineria
		(drets de l'home, religió i societat...)	

Paper de les Societats: grups socials que hi intervenen; per què ho fan?; objectius de les SEAP; resultats de les SEAP.

Els grans beneficiaris dels canvis en el món rural

La situació general del camperolat durant el segle XVIII

II. Indústria i comerç al segle XVIII: els cas català; situació a la resta d'Espanya.

III. Despotisme Il·lustrat i Il·lustració a Espanya.

3.2.4 La crítica textual

El comentari de textos geogràfics i històrics és fonamental per al procés d'aprenentatge. L'alumne haurà d'assolir la tècnica del comentari de textos després d'haver-ne fet molts. Per això insistim tant en aquesta tècnica, la qual li permetrà d'analitzar amb rigor des d'un article de periòdic fins a un text d'una època llunyana.

L'esquema de comentari de text històric utilitzat és el suggerit per Albert Balcells (A-XI). Evidentment el nivell de comentari serà inferior al que s'exigeix a la Universitat, ja que aquí les lectures són molt reduïdes i la preparació de l'alumne és més senzilla. El comentari de text serà més senzill en els cursos inferiors i més alt al tercer i COU.

APÈNDIX XI

Comentari d'un text històric

1. Titular el text.
Breu resum indicatiu del contingut del document.
2. Natura del document:
presentació de l'autor (personatge/institució/grup)
circumstàncies en què va estar redactat (breu relació cronològica dels fets anteriors i posteriors a la redacció i publicació del text)
3. Anàlisi del contingut (paràgraf per paràgraf o per grups de paràgrafs, si s'escau).
Cal explicar els termes, personatges, institucions, llocs, idees, fórmules (esmentats o als quals es fa al·lusió implícitament).
Cal indicar el significat real de les expressions més importants. (S'han d'evitar les digressions, repeticions, vaguetats i judicis de valor).
4. Assenyalar l'interès històric del text:
determinar el grau de veracitat
indicar la finalitat que persegueix l'autor tant si ho fa d'una forma explícita com si ho fa implícitament. Es va aconseguir aquesta finalitat? Per què?
quins aspectes de les estructures econòmiques, socials, polítiques i mentals —o de la conjuntura— es manifesten en el text.
5. Bibliografia consultada i consultable per tractar el tema del document.

(Aquest tema ha estat elaborat pel prof. Albert Balcells)

Aquest esquema pot resumir-se en els següents apartats:

Títol i breu resum

Circumstàncies en què va estar redactat

Idees fonamentals i anàlisi d'aquestes idees

Aspectes de la conjuntura i de l'estructura que permet conèixer el text.

Aquests apartats han estat detallats a l'alumne amb subapartats per tal de facilitar-ne el comentari.

Aquest mateix esquema es pot seguir per tal de fer el comentari d'un text geogràfic.

3.2.5 Exercicis pràctics

Els exercicis pràctics tenen una estructura ben simple. Són aplicacions concretes de tot allò que s'ha explicat a classe. Es basen en:

- Informació sobre el tema
- Elaboració de les dades (si s'escau)
- Comentari raonat i conclusions

En aquests exercicis pot analitzar-se molt bé la realitat catalana, comarcal i local. Per exemple, la pràctica de la climatologia o de vegetació feia referència directa a Catalunya, mentre a classe s'havia explicat el clima i la vegetació de tot l'Estat.

Molts d'aquests exercicis analitzen processos molt importants:

- Revolució industrial
- Revolució agrària
- Evolució de la població espanyola, etc. . .

A l'apèndix reproduïm alguns d'aquests exercicis on es pot veure com, de fet, es tracta de pràctiques que aprofundeixen determinats aspectes i que posen a prova l'assimilació del mètodes i continguts per part de l'alumne (A-XII, A-XIII, A-XIV i A-XV).

3.2.6 Elaboració d'un Arxiu Cultural

La creació d'un Arxiu Cultural comarcal es realitza com a activitat cultural, però evidentment lligada a les matèries de geografia, història i art (i també literatura i folklore).

L'objectiu, quan es va crear, era:

— establir un centre de documentació sobre els pobles de l'àrea d'influència de l'Institut de Bellpuig.

— assolir un estret lligam entre l'Institut i el seu medi humà.

Durant el curs 1980-81 es va fitxar tota la documentació (fotografies, textos, estadístiques, . . .) existent en el centre a partir de treballs d'història local realitzats per alumnes en cursos anteriors. A aquest material inicial, s'hi van afegir els treballs realitzats l'any passat. En concret:

APÈNDIX XII

Exercici pràctic sobre la població espanyola (Segle XX)

Any	n(%)	m(%)	cn(%)	Any	n(%)	m(%)	cn(%)
1900	33,8	28,8	5,0	1938	20,0	19,1	0,9
1901	34,8	27,7	7,1	1939	16,4	18,4	-2,0
1902	35,4	25,9	9,5	1940	24,3	16,5	7,8
1903	36,2	24,8	11,4	1941	19,5	18,6	0,9
1904	34,1	25,5	8,6	1942	20,1	14,6	5,5
1905	34,9	25,6	9,3	1943	22,7	13,1	9,6
1906	33,6	25,8	7,8	1944	22,3	12,9	9,4
1907	33,2	24,2	9,0	1945	22,8	12,1	10,7
1908	33,6	23,5	10,1	1946	21,2	12,7	8,5
1909	33,0	23,6	9,4	1947	21,1	11,8	9,3
1910	32,6	22,9	9,7	1948	22,8	10,8	12,0
1911	31,4	22,8	8,6	1949	21,2	11,2	10,0
1912	31,6	23,1	8,5	1950	20,0	10,8	9,2
1913	30,4	21,0	9,4	1951	19,9	11,4	8,5
1914	29,8	22,0	7,8	1952	20,7	9,6	11,1
1915	30,7	21,9	8,8	1953	20,3	9,5	10,8
1916	28,9	21,3	7,6	1954	19,8	9,0	10,8
1917	28,9	22,3	6,6	1955	20,3	9,2	11,1
1918	29,2	33,2	4,0	1956	20,5	9,7	10,8
1919	27,7	22,8	4,9	1957	21,6	9,8	11,8
1920	29,3	23,2	6,1	1958	21,6	8,5	13,1
1921	30,3	21,2	9,1	1959	21,5	8,8	12,7
1922	30,3	20,4	9,9	1960	21,6	8,6	13,0
1923	30,3	20,5	9,8	1961	21,1	8,4	12,7
1924	29,6	19,5	10,1	1962	21,0	8,8	12,2
1925	28,9	19,4	9,5	1963	21,3	8,8	12,5
1926	29,4	18,6	10,8	1964	21,9	8,5	13,4
1927	27,9	18,4	9,5	1965	21,1	8,4	12,7
1928	29,0	17,9	11,1	1966	20,7	8,4	12,3
1929	28,1	17,5	1,6	1967	20,8	8,5	12,3
1930	28,2	16,8	11,4	1968	20,2	8,5	11,7
1931	27,4	17,2	10,2	1969	20,0	9,0	11,0
1932	28,0	16,2	11,8	1970	19,7	8,4	11,3
1933	27,6	16,3	11,3				
1934	26,2	15,9	10,3				
1935	25,7	15,6	10,1				
1936	24,7	16,6	8,1				
1937	22,5	18,8	3,7				

1) Feu la representació gràfica de n, m i cn.

2) Observeu els trets fonamentals dels gràfics obtinguts. Indiqueu algunes característiques d'aquests gràfics. Per exemple: quan comença a caure la taxa de mortalitat? Etc.

Grups d'edat	1930		1970	
	Homes	Dones	Homes	Dones
De 0 - 4 anys	5,71	5,31	4,87	4,58
De 5 - 9	5,71	5,26	4,85	4,68
De 10 - 14	5,01	5,41	4,53	4,33
De 15 - 24 (ull!!)	9,27	9,12	7,76	7,63
De 25 - 34	7,51	7,61	6,28	6,37
De 35 - 44	5,81	5,96	6,90	7,02
De 45 - 54	4,71	4,91	5,36	5,85
De 55 - 64	3,50	3,80	4,22	4,97
De 65 i més	2,70	2,60	4,01	5,68

1) Construïu la piràmide d'edats de l'Estat Espanyol per 1930 i 1970 (no oblideu la tècnica explicada a classe). Intenteu trobar les peculiaritats d'aquestes piràmides, així com les similituds i diferències entre la de 1930 i la de 1970. Cerca les raons per les quals resulten aquestes dues piràmides.

2) Relaciona les variables n, m i cn amb les piràmides.

APÈNDIX XIII

Exercici pràctic sobre la població espanyola (segona part)

1. Distribució regional de la població espanyola

Regions	Xifres absolutes			1787	
	1787 x.a. %	1970 x.a. %		x.a. %	1970 x.a. %
Andalusia	1.804	5.971	Extremadura	412	1.145
Aragó	614	1.153	Galícia	1.340	2.584
Astúries	346	1.046	Lleó	620	1.172
Balears	176	558	Múrcia	332	1.167
Canàries	167	1.170	València	792	3.073
Castella la Nova	1.122	5.164	P. Basc i Navarra	529	2.343
Castella la Vella	1.213	2.154	Estat Espanyol	10.269	33.824
Catalunya	802	5.122			

Calcula el % de població que hi havia en les diverses regions el 1787 i el 1970. Quins canvis s'han produït?

2. Saldos migratoris per províncies (1966-70) (en%)

Àlava	10,80	Girona	3,59	Oviedo	-0,06
Albacete	-6,88	Granada	-7,19	Palència	-10,86
Alacant	7,10	Guadalajara	-9,33	Palmas	-0,32
Almeria	-5,40	Guipúscoa	3,41	Pontevedra	-2,58
Àvila	-8,93	Huelva	-5,04	Rioja	-2,29

Badajoz	-12,28	Osca	-4,81	Salamanca	-6,68
Balears	8,66	Jaén	-10,36	S.C. Tenerife	-1,89
Barcelona	9,96	Lleó	-6,05	Santander	-0,15
Burgos	-3,57	Lleida	-0,56	Segòvia	-12,55
Càceres	-11,88	Lugo	-8,82	Sevilla	-9,52
Cadix	-6,28	Madrid	10,41	Sòria	-11,75
Castellò	2,29	Màlaga	1,45	Tarragona	4,52
Ciutat Reial	-9,85	Múrcia	-5,93	Terol	-11,01
Còrdova	-10,30	Navarra	3,44	Toledo	-6,03
Corunya	-4,67	Orense	-7,38	València	6,47
Cuenca	-11,05			Valladolid	4,06
				Biscaia	6,34
				Zamora	-9,21
				Saragossa	4,20

Font: NADAL, J. *La población española (siglos XVI-XX)*. Ariel Quincenal.

Representa en el mapa els valors provincials del saldo migratori. Utilitza la tècnica cartogràfica explicada a classe.

Indica la localització dels moviments migratoris.

Explica les causes històriques d'aquesta localització.

Pots establir alguna relació entre el mapa obtingut i les dades del primer quadre.

APÈNDIX XIV

DOCUMENTS

Població	P de fet (1960)	Explotacions (1962)	Tinença (Ha)			
			P	A	P	T
Belianes	961	161	823	—	899	1.784
Bellpuig	3.154	486	1.637	116	633	2.410
Castellnou	1.003	190	873	61	271	1.220
Fuliola	1.366	201	854	90	401	1.345
Ivars	2.048	438	1.556	132	735	2.447
Linyola	2.166	416	2.051	33	578	2.664
Maldà	618	151	1.189	—	761	1.950

Població	P de fet (1970)	Explotacions (1972)	Tinença (Ha)			
			P	A	P	T
			(1972)			
Belianes	781	152	970	12	177	1.764
Bellpuig	3.558	295	1.588	109	501	2.198
Castellnou	904	140	897	102	199	1.198
Fuliola	1.267	191	996	72	286	1.354
Ivars	2.038	354	1.924	138	383	2.445
Linyola	2.332	314	2.180	410	375	2.965
Maldà	512	171	1.630	—	450	2.143

Font: Censos Agraris de 1962 i 1972, editats per l'Institut Nacional d'Estadística. Madrid.

1) Calcula les grandàries de les explotacions per 1962 i 1972.

2) En el quadre següent, situa els percentatges de variació de les següents variables:

3) Comenteu aquestes variacions observades: causes i significat.

Població	Pde fet	No. Expt.	Tinença				Grandària expl.
			P	A	P	T	
Belianes							
Bellpuig							
Castellnou							
Fuliola							
Ivars							
Linyola							
Maldà							

APÈNDIX XV

Pràctica sobre el control dels recursos El cas del petroli

Document 1

"Distribució del preu pagat pels consumidors de petroli després de la signatura de l'acord de Teheran (1971)"

Despeses de producció	2,7
Rebut pels països productors	7,9
Multinationals	41,9
Impostos rebuts pels països consumidors	47,5

Font: Intercambio. Ed. Vicens Vives. Barna.

Document 2

A partir de 1973 el petroleo intenta escapar de los precios bajos. ¿"Acaso no es el petróleo un negocio internacional"? ¿Son empresas árabes o latinoamericanas la Standard Oil de Nueva Jersey, ahora llamada Exxon, la Royal Dutch Shell o la Gulf? ¿Quién se lleva la parte del león? Ha resultado revelador, por lo demás el escándalo desatado contra los países productores de petróleo que osaron defender su precio y fueron inmediatamente convertidos en los chivos emisarios de la inflación y la desocupación obrera en Europa y Estados Unidos. ¿Alguna vez consultaron a alguien, los países más desarrollados, antes de aumentar el precio de cualquiera de sus productos? Desde hacía veinte años, el precio del petróleo caía y caía. Su cotización vil representó un gigantesco subsidio a los grandes centros industriales del mundo, cuyos productos, en cambio, resultaron cada vez más caros. En relación al incesante aumento del precio de los productos estadounidenses y europeos, la nueva cotización del petróleo no ha hecho más que devolverlo a sus niveles de 1952. En 1973, el petróleo crudo simplemente recuperó el poder de compra que tenía dos décadas atrás".

E. GALEANO *Las venas abiertas, siete años después.* "El viejo Topo" N°22

Document 3

"Nosotros, que pertenecemos a las naciones que pretenden ser las más avanzadas del mundo, formamos parte de los que se benefician de la explotación de los países en vías de desarrollo. No vemos los sufrimientos que ello provoca en la carne y en el espíritu de los pueblos enteros. Nosotros contribuimos a reforzar la división del mundo actual, en el que sobresale la denominación de los pobres por los ricos, de los débiles por los poderosos. ¿Sabemos que nuestro desperdicio de recursos y de materias primas no sería posible sin el control del intercambio comercial por parte de los países occidentales? ¿No vemos quién se aprovecha del tráfico de armas, del que nuestro país ha dado tristes ejemplos? ¿Comprendemos acaso que la militarización de los regímenes de los países pobres es una de las consecuencias de la denominación económica y cultural ejercida por los países industrializados, en los que la vida se rige por el afán de ganancias y los poderes del dinero?"

Declaració de Lourdes. Octubre de 1976. Bisbes francesos

QÜESTIONARI

Per tal d'elaborar aquest qüestionari cal llegir els documents 1, 2 i 3, les lliçons del llibre i recordar les explicacions del professor.

1. Quins són els països exportadors de petroli i quins els que tenen més reserves? Són desenvolupats o subdesenvolupats?
2. Què és la OPEP? Quins són els seus objectius?
3. Qui són els grans beneficiaris de la venda dels derivats del petroli? I els petits beneficiaris?
4. Creus que els països, exportadors de petroli estan fent el gran negoci amb l'augment del preu d'aquest? Per què?
5. Penses que els països exportadors de petroli són els responsables de la crisi econòmica que pateixen, actualment, els països occidentals? Per què?
6. Quan els països exportadors esgotin els recursos petrolífers, en quina situació poden quedar respecte als països desenvolupats quant a la qüestió energètica? Raona la resposta.
7. L'augment del preu del petroli per part dels països exportadors, quina incidència pot tenir sobre l'economia d'aquests països (ja sabeu que son subdesenvolupats)? Raona la resposta.

els treballs pràctics d'història oral, els estudis de finques i els estudis de les comunicacions a les comarques catalanes. Els alumnes col·laboraren molt en la realització de les fixes.

Durant el present curs 1981-82 s'han plantejat els següents objectius (assumits per un grup de professors i alumnes):

- Elaboració d'una col·lecció de diapositives de geografia i una altra d'art sobre la nostra comarca. L'objectiu es posar aquestes col·leccions a disposició de les escoles de la zona i de totes les entitats cíviques dels nostres pobles.
- Elaboració d'un recull sonor de música popular dels nostres pobles, per tal de donar-la a conèixer.
- Tenir una veritable biblioteca i hemeroteca que inclogui tots els llibres i revistes que tracten sobre els nostres pobles.
- Ampliar el fons documental amb els treballs que facin els alumnes en algunes assignatures.

És una tasca que s'està iniciant i que, en el futur, pot donar, encara, molt més fruits.

3.2.7 Documentació escrita i oral

És convenient que l'alumne rebi complements a les explicacions, en els casos que s'estimi oportú. Nosaltres hem lliurat els següents tipus de complements:

- fotocòpies de mapes, gràfics, estadístiques.
- clixés que recullen textos antics o actuals, o bé fragments curts de llibres, que permeten situar bé una determinada problemàtica.
- documentació sonora: cançons, música, entrevistes gravades, . . . Per exemple, l'entrevista entre Fidel Castro i Salvador Allende, dirigida pel periodista Augusto Oliveras. També es poden escoltar determinats programes de ràdio (en directe o gravats). Alguns programes de Ràdio 3, RTVE, de la sèrie "Documento". El document sonor sobre la proclamació de la II República per Francesc Macià i altres poden ésser també escoltats a classe, com hem fet.

Enguany el Seminari d'Història introdueix a tercer i a COU unes sessions de música, ordenades en les seccions següents:

- Clàssica
- Popular
- Jazz i Rock

En alguns casos aquestes sessions, les preparen alumnes, amb l'ajut dels professors.

4. RESULTATS OBTINGUTS. VALORACIÓ DEL PROFESSOR

L'experiència, tal com ha estat presentada al capítol III^{er}, és la que enguany s'està realitzant: continuació de la del curs passat amb les modificacions oportunes a partir de les crítiques dels alumnes i de la reflexió personal del professor.

Durant l'any passat sembla ser que es van assolir alguns objectius:

- Aprendre uns continguts a un determinat nivell, acceptable tractant-se de BUP i COU.
- Aprofundir determinats mètodes i tècniques del treball històric i geogràfic.
- Fer de l'assignatura una activitat racional i poc pesada.
- Despertar, en alguns casos, l'interès per a la geografia i la història.
- Desenvolupar la classe en un clima cordial.

Enguany es continua en la mateixa línia, però amb la introducció d'algunes innovacions:

- Pla general de treball lliurat a l'alumne el primer dia de classe.
- Autocrítica més freqüent del grup.
- Intensificació de l'activitat del Seminari d'Història i Geografia
- Més atenció a les classes de diàleg i debat. Augmenten també les exposicions per part d'alumnes.

Es tracta d'una experiència que mai no es podrà considerar acabada, ja que la introducció de millores és possible cada any. Caldrà afinar l'esperit crític, ja que tal i com la classe té més coherència poden passar desapercebudes determinades deficiències.

5. POSSIBILITATS I CONDICIONAMENTS D'ÉSSER APLICADA PER ALTRES PERSONES O CENTRES

La possibilitat d'ésser aplicada per altres professors existeix. Les úniques condicions per a fer-ho són:

- existència d'un cert clima de treball per part de tots els membres del grup
- coincidència per part del membre del grup en el sentit de fer una classe més dinàmica, on s'intentin assolir uns continguts i uns mètodes de treball.
- intent d'eliminar els "rols" clàssics de professor i alumne
- voluntat d'autocrítica i millora de l'ensenyament
- voluntat de realitzar l'activitat docent amb un mínim de tensions alienes al procés d'aprenentatge.

Degut al fet que aquestes condicions és donen sovint, penso que aquesta experiència es pot aplicar en altres casos, i que ja s'explica en determinats casos.